

LIETUVOS RESPUBLIKOS
SEIMAS

Mokslu grįstos narkotikų prevencijos paketas

Seimo narė Morgana Danielė 2024 m.

Mokslu grįstos narkotikų prevencijos paketas

Jaunimo apsinuodijimai narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, NTAKD duomenimis, 2018–2022 m. reikšmingai nesikeitė – po sumažėjimo pandemijos metu, kai buvo apriboti visi socialiniai kontaktai, jaunuoliams fiziškai sugrįžus į švietimo įstaigas, atvejų skaičius sugrįžo į priešpandeminį. Kita vertus, auga naujųjų psichoaktyvių medžiagų vartojimas, socialiniai tinklai palengvina šių medžiagų įsigijimą ir tai kelia pagrįstą nerimą visuomenėje.

Siekdami sumažinti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą tarp vaikų ir paauglių bei jo žalą, turime taikyti taiklias, mokslu pagrįstas ir ilgalaikį jaunų žmonių elgesio pokytį skatinančias priemones. Europos narkotikų ir narkotikų priklausomybės stebėsenos centro parengtoje Europos prevencijos mokymo programoje pabrėžiama, kad priemonės, skirtos gąsdinti, nėra veiksmingos. Remiantis moksliniais tyrimais, gąsdinamosios žinutės, verčia žmones labiau gilintis į savo baimės pojūtį, o ne keisti elgesį, dėl kurio įspėjama. Tokios priemonės gali net padidinti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą, nes jauni žmonės sieks įrodyti sau ir bendraamžiams, kad „nieko nebijo“.

Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas gali būti vienkartinis ir eksperimentinis, tačiau pakartotiniai bandymai ar ilgalaikis susidomėjimas medžiagomis dažnai yra susijęs su prasta jaunų žmonių psichikos sveikata, saugaus emocinio ryšio šeimoje bei bendruomenėje trūkumu. Todėl **jaunimui taikomos prevencinės priemonės turi būti tokios, kurios padeda jausti, kad vaiku yra rūpinamasi, jo emocijos yra svarbios, puoselėjama bendrystė, glaudesnis ryšys su šeimos nariais, mokykla, bendruomene.** Baudžiamosios priemonės ir politika turi būti nukreipta į organizuotą nusikalstamumą, nelegalią didelio masto prekybą, kontrabandą.

Mokslu grįstos narkotikų prevencijos paketas

Veiksmingiausia į jaunimą nukreipta prevencija, kurios geruoju pavyzdžiu jau naudojasi nemažai šalių, buvo sukurta 1998 m. Islandijoje. Ji apėmė prekybos kontrolės, šeimos ir užimtumo politiką. Valstybės griežtinimas apėmė daugelyje šalių įprastas praktikas – tabako ir alkoholio reklamos draudimą, alkoholio ir tabako įsigijimo amžiaus didinimą, gaires dėl vaikų priežiūros vakaro laiku. Tačiau svarbiausi prevencijos elementai buvo kiti – šeimos stiprinimas, aktyvus laisvalaikis, sveiko gyvenimo būdo skatinimas. **Tėvai buvo skatinami leisti daugiau aktyvaus laisvalaikio kartu su savo vaikais ne tik savaitgaliais, bet ir darbo dienomis, domėtis savo vaikų draugais ir pažinoti draugų tėvus, burtis į bendruomenes, aktyviai dalyvauti mokyklos gyvenime.** Didinamas užimtumas buvo antroji svarbi kryptis: remontuojami sporto stadionai, rengiamos šeimai tinkamos veiklos, vaikai nuo 6 iki 18 m. amžiaus buvo aprūpinami iš anksto apmokėtomis Laisvalaikio kortelėmis (400 eurų metams). Praėjus 20 metų, Islandijos paaugliai, vartoję daugiausiai nikotino ir alkoholio Europoje, 2018 m. buvo mažiausiai vartojantys, o skaičiai tesiekė vos kelis procentus. Daugiau nei pusė paauglių visą ar beveik visą laisvalaikį leidžia su šeima darbo dienomis, o savaitgaliais – beveik 70 proc. paauglių. **Pagrindinė tokios suveikusios prevencijos politikos žinia – turime skatinti tėvų įsitraukimą ir buvimą kartu su vaikais tam, kad jie žinotų, jog yra mylimi ir vertinami.**

Sekdami mokslu pagrįstos prevencijos praktika, skatiname Lietuvoje aktyviai įgyvendinti ilgalaikę ir kompleksinę prevenciją, kurioje aktyviai dalyvauja ne tik vaikai, bet ir šeima, mokykla, neformalusis ugdymas ir bendruomenė.

Valstybė

- Skiria papildomą poilsio dieną tėvams, auginantiems paauglius, praleisti laiką su šeima (bent vieną vaiką iki 16 m., kai šiuo metu tai užtikrinama auginantiems vaikus iki 12 m.).
- Finansuoja socialines programas ir tėvystės–motinystės igūdžių programas šeimoms.
- Palaipsniui didina neformalaus ugdymo krepšelį nuo 15–25 eurų sumos iki 40–60 eurų (šiuo metu NVŠ veiklose dalyvauja 63 proc. vaikų; koalicijos sutartyje užfiksuotas tikslas, kad bent vieną būrelį lankytų 85 proc. vaikų).
- Sudaro galimybes jaunimui dalyvauti elgesio keitimo paslaugų programose, kaip alternatyvą šiuo metu taikomoms administracinėms nuobaudoms.

Savivaldybė

- Ieško papildomų galimybių finansuoti vaikų užimtumą, organizuoja laisvalaikio renginius šeimoms.
- Nuosekliai finansuoja visos dienos mokyklą 1–8 kl. visose mokyklose, kad vaikai po pamokų mokykloje galėtų atlikti namų darbus, jiems būtų pasiūlyta papildoma pagalba, kokybiškos ir įvairiapusės veiklos, stiprinančios gerą savijautą, emocinį ir psichologinį komfortą.
- Organizuoja pavėžėjimą į būrelius.
- Remontuoja, įrengia stadionus, plečia kuo įvairesnio sporto infrastruktūrą ugdymo įstaigose.
- Atveria sporto kompleksų ir ugdymo įstaigų sporto infrastruktūrą vaikų ir paauglių, bendruomenių veikloms.
- Apmoko neformalaus ugdymo būrelių vadovus, kaip dirbti su SUP turinčiais vaikais.
- Plėtoja nuoseklų mokslų pagrįstą prevencijos programų įgyvendinimą nuo darželinuko iki abituriento.

Mokykla

- Veda gyvenimo įgūdžių pamokas, kviečiasi specialistus, ekspertus, nevyriausybinės organizacijas.
- Stiprina mokytojų kompetencijas prevencijai.
- Kviečia tėvus į paskaitas ir mokymus apie psichiką veikiančias medžiagas.
- Stiprina tėvų įsitraukimą į mokyklos bendruomenę.
- Sukuria mechanizmą, kuris mokiniams leistų saugiai pranešti apie psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą.
- Diegia kasmetines apklausas apie patyčias, gerina psichologinį klimatą.

Šeima ir bendruomenė

- Aktyvus laisvalaikis su šeima — skatinimas naudotis mamadieniais/tėvadieniais, dalyvauti renginiuose šeimai.
- Dalyvauja mokyklos gyvenime, rengiamose paskaitose ir susitikimuose.
- Skatina vaikų užimtumą ir naudojimąsi savivaldybės suteikiamomis paslaugomis.
- Buriasi į bendruomenes, pažįsta savo vaikų draugų tėvus, organizuoja bendras veiklas.
- rūpinasi paauglio emocijomis, išgyvenimais, psichikos sveikata.

Teisėsauga

- Užkardo organizuotą nusikalstamumą, stambaus masto platinimą ir kontrabandą.
- Užkardo platinimą internete ir socialiniuose tinkluose.
- Užkardo narkotikų gamybą.
- Dirba bendruomenėse ir bendradarbiauja su sveikatos specialistais, kad priklausomi žmonės būtų nukreipti į gydymą.